

Đề tài:

Tích hợp kiến thức địa lý địa phương vào dạy học địa lý lớp 10 trường THPT.

Chuyên ngành: LL và PP dạy học

Học viên: Phạm Hương Giang – CH Địa K14

MỤC LỤC

	Trang
MỞ ĐẦU	1
1 Lý do chọn đề tài	1
2 Mục đích nghiên cứu	2
3 Nhiệm vụ nghiên cứu	2
4 Giới hạn nghiên cứu	3
5 Phương pháp nghiên cứu	3
6 Lịch sử nghiên cứu	5
7 Những đóng góp của luận văn	6
8 Cấu trúc luận văn	6
NỘI DUNG	7
Chương 1: Cơ sở lý luận và thực tiễn của việc tích hợp kiến thức địa lý địa phương vào dạy học địa lý lớp 10 THPT	7
1.1. Kiến thức địa lý địa phương trong chương trình địa lý trường phổ thông các nước trên thế giới	7
1.1.1. Vai trò của kiến thức địa lý địa phương trong dạy học địa lý	7
1.1.2. Một số kiểu cấu tạo chương trình địa lý trường phổ thông ở các nước trên thế giới	8
1.2. Kiến thức địa lý địa phương trong chương trình địa lý trường phổ thông ở nước ta	9
1.2.1. Vị trí của kiến thức địa lý địa phương trong phân phối chương trình địa lý trường phổ thông	9
1.2.2. Thực trạng kiến thức địa lý địa phương của giáo viên và học sinh phổ thông hiện nay, lấy thí dụ ở tỉnh Thái Nguyên	13
1.3. Vai trò của kiến thức địa lý địa phương đối với việc dạy học địa lý lớp 10 THPT	17
1.4. Tình hình sử dụng các kiến thức địa lý địa phương vào dạy học địa lý lớp 10 ở tỉnh Thái Nguyên	21
Chương 2: Tích hợp kiến thức địa lý địa phương vào dạy học Địa lý lớp 10 THPT. Lấy ví dụ ở tỉnh Thái Nguyên	29
2.1. Hệ thống kiến thức Địa lý lớp 10	29
2.2. Hình thành khái niệm địa lý chung cho học sinh lớp 10 THPT	33
2.2.1. Khái niệm và vai trò của khái niệm đối với quá trình nhận thức của học sinh	33
2.2.2. Con đường hình thành khái niệm chung Địa lý lớp 10	35
2.3. Tích hợp kiến thức địa lý địa phương vào dạy học Địa lý lớp 10 THPT	39

2.3.1. Khái quát về tích hợp và tích hợp kiến thức địa lý địa phương vào dạy học Địa lý lớp 10	39
2.3.2. Các nguồn tài liệu thu thập kiến thức địa lý địa phương để tích hợp vào dạy học địa lý 10	43
2.3.3. Định hướng một số nguyên tắc chung để tích hợp kiến thức địa lý địa phương vào dạy học địa lý lớp 10	45
2.3.4. Các phương pháp dạy học cụ thể để tích hợp kiến thức địa lý địa phương vào dạy học Địa lý lớp 10	51
2.4. Kiến thức địa lý địa phương tỉnh Thái Nguyên và việc tích hợp vào dạy học địa lý lớp 10 trong tỉnh	60
2.4.1. Kiến thức địa lý địa phương tỉnh Thái Nguyên: nội dung và nguồn tài liệu thu thập	60
2.4.2. Định hướng một số nội dung và phương pháp dạy học để tích hợp kiến thức ĐLDP tỉnh Thái Nguyên vào dạy học địa lý lớp 10	73
2.4.3. Thí dụ về tích hợp kiến thức ĐLDP tỉnh Thái Nguyên vào dạy học địa lý lớp 10	84
2.4.4. Giới thiệu một số giáo án tích hợp kiến thức ĐLDP tỉnh Thái Nguyên vào dạy học địa lý lớp 10 trong tỉnh	87
Chương 3: Thực nghiệm sư phạm	88
3.1. Mục đích, nhiệm vụ, nguyên tắc của thực nghiệm sư phạm	88
3.1.1. Mục đích của thực nghiệm sư phạm	88
3.1.2. Nhiệm vụ của thực nghiệm sư phạm	88
3.1.3. Nguyên tắc tiến hành thực nghiệm	89
3.2. Tổ chức thực nghiệm sư phạm	89
3.2.1. Đối tượng thực nghiệm sư phạm	89
3.2.2. Phương pháp thực nghiệm sư phạm	91
3.3. Căn cứ và tiêu chí để đánh giá, xếp loại kết quả thực nghiệm	91
3.3.1. Căn cứ đánh giá, xếp loại kết quả thực nghiệm	91
3.3.2. Tiêu chí đánh giá, xếp loại kết quả thực nghiệm	91
3.3.3. Cách xử lý kết quả thực nghiệm	92
3.4. Phân tích, đánh giá kết quả thực nghiệm sư phạm	93
3.5. Đánh giá chung về thực nghiệm sư phạm	105
KẾT LUẬN	109
TÀI LIỆU THAM KHẢO	112
PHỤ LỤC	116

MỞ ĐẦU

1. Lý do chọn đề tài

Trong chương trình giáo dục quốc dân, Địa lý là môn học quan trọng nên được đưa vào giảng dạy ở các trường phổ thông từ lớp 6 cho đến lớp 12, nhằm mục đích trang bị cho học sinh những kiến thức cơ bản về khoa học địa lý, cũng như vận dụng những kiến thức đó vào cuộc sống để biết cách ứng xử với môi trường tự nhiên và xã hội xung quanh, đồng thời đáp ứng với yêu cầu phát triển của đất nước, xu thế tất yếu của thời đại.

Địa lý là môn học có nhiều thuận lợi về giáo dục tình yêu quê hương đất nước, trong đó các kiến thức địa lý địa phương có vai trò cực kỳ quan trọng. Vì thế, một nhà văn Nga đã nói: tình yêu quê hương đất nước phải được bắt nguồn từ tình yêu đối với sự vật, hiện tượng gần gũi, thân quen nơi xóm, làng của mình và chúng ta chỉ thực sự yêu chúng khi hiểu biết sâu sắc về chúng. Chính việc giảng dạy địa lý địa phương tạo điều kiện cho thế hệ trẻ tìm hiểu và đánh giá đúng tiềm năng các điều kiện tự nhiên, tài nguyên thiên nhiên và thực trạng kinh tế - xã hội của địa phương, từ đó giúp họ định hướng nghề nghiệp, lao động sản xuất, góp phần xây dựng quê hương giàu đẹp.

Kiến thức địa lý địa phương (quê hương) có liên quan nhiều đến địa lý đại cương, địa lý thế giới, địa lý Việt Nam, trong đó đặc biệt là địa lý lớp 10. Hệ thống kiến thức Địa lý lớp 10 là nền tảng của môn Địa lý THPT, bao gồm: các khái niệm, các quy luật địa lý, các mối quan hệ nhân quả... nhưng nhiều nhất là các khái niệm chung. Kiến thức địa lý địa phương là tài liệu sống động để nắm những kiến thức địa lý cơ bản đó. Bởi vì thông qua những hiểu biết ban đầu về các sự vật, hiện tượng hết sức gần gũi, thân quen mà học sinh nhìn thấy hàng ngày ở địa phương sẽ tạo điều kiện để hình thành biểu tượng địa lý cho học sinh. Trong khi đó, biểu tượng địa lý lại là cơ sở để tạo nên khái niệm địa lý, vì nó phản ánh được những thuộc tính của khái niệm địa lý tương ứng. Ngược lại, việc đưa kiến thức địa lý địa phương trong dạy học địa lý sẽ góp phần bổ sung kiến thức về địa phương cho học sinh và làm giàu tình yêu quê

hương đất nước trong tâm hồn các em. Đồng thời, bài giảng địa lý có sự liên hệ, chứng minh bằng thực tiễn nơi các em đang sinh sống và học tập sẽ trở nên hấp dẫn và có tính thuyết phục với học sinh hơn.

Ở nước ta vấn đề dạy học địa lý địa phương ở các trường phổ thông hiện nay đã được chú ý nhiều hơn trước. Tuy nhiên, dung lượng kiến thức này vẫn còn chiếm một tỷ lệ rất nhỏ trong chương trình địa lý phổ thông. Ngoài các tiết dạy địa lý địa phương theo quy định, thầy (cô) giáo chưa thường xuyên đưa kiến thức địa lý địa phương vào bài giảng. Đặc biệt, giáo viên nắm kiến thức địa lý địa phương chưa sâu, chưa rộng đã phần nào ảnh hưởng đến chất lượng học tập của học sinh. Do đó, kiến thức địa lý địa phương của học sinh thường nghèo nàn, việc cung cấp và bổ sung kiến thức địa lý địa phương cho học sinh còn nhiều hạn chế, đây là vấn đề cần khắc phục.

Rõ ràng, đề tài sẽ thực hiện được nhiều mục đích phù hợp với đòi hỏi cả về mặt lý thuyết và thực tiễn. Vì vậy, chúng tôi đã lựa chọn đề tài “*Tích hợp kiến thức địa lý địa phương vào dạy học địa lý lớp 10 trường THPT*”.

2. Mục đích nghiên cứu

- Bổ sung và làm phong phú kiến thức địa lý địa phương cho học sinh phổ thông.
- Tìm biện pháp, phương pháp giúp học sinh nắm kiến thức địa lý lớp 10 vững chắc thông qua việc vận dụng kiến thức địa lý địa phương.
- Làm cho bài giảng địa lý có sức thuyết phục, gây được niềm hứng thú, tích tích cực học tập của học sinh.
- Góp phần giáo dục tình yêu quê hương, đất nước cho các học sinh.

3. Nhiệm vụ nghiên cứu

- Nghiên cứu cơ sở lý luận và thực tiễn của việc tích hợp kiến thức địa lý địa phương vào dạy học địa lý 10 THPT.
- Nghiên cứu đặc điểm kiến thức địa lý lớp 10 và con đường hình thành kiến thức cho học sinh.

- Tìm ra một số nguyên tắc và phương pháp để tích hợp kiến thức địa lý địa phương vào dạy học địa lý lớp 10.

- Nghiên cứu việc tích hợp kiến thức địa lý địa phương tỉnh Thái Nguyên vào dạy học địa lý lớp 10 trường THPT để chứng minh cho lý thuyết của đề tài.

4. Giới hạn nghiên cứu

Trong quá trình nghiên cứu do có nhiều điều kiện hạn chế (về thời gian, tài chính...) nên đề tài chỉ giới hạn ở việc nghiên cứu tích hợp kiến thức địa lý địa phương vào dạy học chương trình địa lý lớp 10 trường THPT và lấy ví dụ minh họa ở tỉnh Thái Nguyên.

5. Phương pháp nghiên cứu

- Phương pháp thu thập tài liệu

Việc thu thập tài liệu được thực hiện dựa vào mục đích và nhiệm vụ nghiên cứu của đề tài. Các nguồn tài liệu gồm sách báo, tạp chí chuyên ngành, các báo cáo khoa học, các đề tài nghiên cứu, các trang web cung cấp thông tin và các chỉ thị, nghị quyết của ngành giáo dục có liên quan đến đề tài. Để đề tài đảm bảo tính khoa học và tính sư phạm, trong quá trình thu thập tài liệu phải đặc biệt chú ý đến nội dung chương trình SGK Địa lý lớp 10 ban cơ bản, sách hướng dẫn của giáo viên, cùng với các tài liệu tham khảo khác. Vì vậy, nguồn tài liệu thu thập được hết sức phong phú và đều liên quan đến nội dung của đề tài nghiên cứu. Tuy nhiên, việc lựa chọn và sắp xếp nội dung sao cho chính xác, phù hợp với quá trình dạy học hiện nay cần khá nhiều thời gian và công sức của tác giả.

- Phương pháp điều tra, quan sát

Đó là phương pháp đi khảo sát thực tế ở một số trường phổ thông trong tỉnh Thái Nguyên để nắm rõ thực trạng dạy và học địa lý địa phương ở các trường phổ thông hiện nay. Dự giờ của một số giáo viên đang dạy Địa lý lớp 10, phỏng vấn và phát phiếu điều tra cho học sinh và giáo viên để rút ra những nhận xét chính xác, khách quan. Đồng thời để đưa ra những kiến nghị

cần thiết, giúp cho việc giảng dạy và học tập bộ môn Địa lý, trong đó có địa lý địa phương ở trường phổ thông được tốt hơn.

- Phương pháp phân tích hệ thống

Trong quá trình dạy học thì nội dung, phương pháp và phương tiện dạy học cũng như xu hướng dạy học là một tổng thể thống nhất với những quy luật nội tại riêng của nó. Do đó để đảm bảo tính khoa học và tính sư phạm của đề tài, trong quá trình thực hiện đề tài cần phải xem xét, phân tích các đối tượng nghiên cứu trong một hệ thống hoàn chỉnh. Chẳng hạn, cần phải nghiên cứu việc dạy học địa lý địa phương trong mối quan hệ qua lại nhiều chiều với toàn bộ chương trình địa lý phổ thông. Hay khi xem xét thực trạng giảng dạy và học tập địa lý địa phương ở các trường phổ thông hiện nay cần phải nhìn nhận từ cả phía giáo viên và phía học sinh trên nhiều phương diện: nội dung, phương pháp, phương tiện, xu hướng... Có như vậy, mới rút ra được những kết luận khách quan, chính xác về vấn đề đưa ra.

- Phương pháp thực nghiệm sư phạm

Để kiểm chứng tính khoa học và thực tiễn của đề tài, nhất định phải tiến hành thực nghiệm sư phạm. Đó là cách trực tiếp giảng dạy hoặc nhờ một số giáo viên có kinh nghiệm ở một số trường phổ thông giúp đỡ giảng dạy phần bài giảng do tác giả thiết kế theo mục đích của đề tài. Sau đó dùng phiếu thăm dò lấy ý kiến của giáo viên và học sinh nhằm kiểm nghiệm các kết quả lý thuyết mà đề tài đưa ra. Phân tích các kết quả thực nghiệm thu được, rút ra những nhận định cần thiết và từ đó đề ra một số kiến nghị giúp cho việc dạy học địa lý địa phương nói riêng, cũng như địa lý nói chung có được hiệu quả như mong muốn.

- Phương pháp thống kê toán học

Vận dụng lý thuyết xác suất thống kê và thống kê toán học để xử lý, phân tích các kết quả thu được sau khi tiến hành thực nghiệm sư phạm ở các trường THPT ở tỉnh Thái Nguyên, nhằm đánh giá tính khả thi của đề tài trong việc tích hợp kiến thức địa lý địa phương vào dạy học địa lý lớp 10, đồng thời

là căn cứ khoa học để xác định xu hướng phát triển của đối tượng để đề xuất những biện pháp thực hiện cho tốt.

6. Lịch sử nghiên cứu

- *Ở nước ngoài:*

Ở Liên Xô (trước đây) và các nước Đông Âu đã có rất nhiều công trình nghiên cứu địa lý địa phương cả về lý luận và về thực tiễn. Tổng kết vấn đề này, K.F.Stroev (1974) khẳng định: tài liệu địa lý địa phương là cơ sở tốt nhất để hình thành biểu tượng, khái niệm địa lý cho học sinh và minh họa cho các bài giảng địa lý. Chính địa lý địa phương là môi trường tốt nhất để học sinh có thể vận dụng những kiến thức đã học vào thực tiễn sinh động ở nơi các em đang sinh sống.

Ở Pháp và nhiều nước khác như Hoa Kỳ, Ôxtraylia, Thái Lan, Ấn Độ... địa lý địa phương cũng được đưa vào chương trình phổ thông, bắt đầu từ việc tìm hiểu quê hương cho tới việc công bố các công trình nghiên cứu và hướng dẫn giảng dạy địa lý địa phương. Mục đích của việc giảng dạy địa lý địa phương trong nhà trường ở nước ngoài là góp phần giáo dục lòng yêu quê hương đất nước, bồi dưỡng cho học sinh khả năng tìm hiểu và năng lực tư duy tổng hợp đối với các vấn đề của địa phương.

- *Ở trong nước:*

Nghiên cứu địa lý địa phương đã được tiến hành từ lâu. Có thể coi Nguyễn Trãi với “*Dư địa chí*” (ra đời vào thế kỷ XV) là người đặt nền móng cho việc nghiên cứu vấn đề này. Gần đây hàng loạt “*Địa chí*” của các tỉnh đã được biên soạn như: “*Địa phương chí Hà Bắc*” (Hoàng Thấu Sơn) , “*Địa phương chí Hải Phòng*” (Hoàng Đạo Thuý), “*Địa lý địa phương các tỉnh*” (Viện Khoa học xã hội Việt Nam), “*Địa lý các tỉnh và thành phố Việt Nam*” (Lê Thông)... Để đáp ứng yêu cầu đưa kiến thức địa lý địa phương vào trong dạy học phổ thông, các tỉnh cũng đã chủ động tổ chức nghiên cứu và biên soạn tài liệu địa lý địa phương dùng riêng cho tỉnh mình. Đến nay hầu hết các

tỉnh trong cả nước đã làm được điều này, tiêu biểu có Hà Nội, Hải Phòng, Bắc Ninh, Thái Bình, Thái Nguyên...

7. Những đóng góp của luận văn

- Đề tài đã xây dựng được cơ sở lý luận và thực tiễn của việc tích hợp địa lý địa phương vào dạy học địa lý lớp 10 trường THPT nói chung.

- Đưa ra một số nguyên tắc và phương pháp để tích hợp kiến thức địa lý địa phương vào dạy học địa lý lớp 10.

- Thiết kế một số giáo án có sự tích hợp địa lý địa phương vào dạy học địa lý lớp 10 THPT tỉnh Thái Nguyên.

- Kết quả của đề tài có tính khả thi, sẽ là tài liệu tham khảo cho giáo viên dạy chương trình địa lý lớp 10 nói chung và giáo viên địa lý tỉnh Thái Nguyên nói riêng.

8. Cấu trúc của luận văn

Luận văn gồm 3 chương:

- *Chương 1:* Cơ sở lý luận và thực tiễn của việc tích hợp kiến thức địa lý địa phương vào dạy học địa lý lớp 10 trường THPT.

- *Chương 2:* Tích hợp kiến thức địa lý địa phương vào dạy học địa lý lớp 10 trường THPT. Lấy ví dụ ở tỉnh Thái Nguyên

- *Chương 3:* Thực nghiệm sư phạm

NỘI DUNG

Chương 1:

CƠ SỞ LÝ LUẬN VÀ THỰC TIỄN CỦA VIỆC TÍCH HỢP KIẾN THỨC ĐỊA LÝ ĐỊA PHƯƠNG VÀO DẠY HỌC ĐỊA LÝ LỚP 10 THPT

1.1. Kiến thức địa lý địa phương trong chương trình địa lý trường phổ thông các nước trên thế giới

1.1.1. Vai trò của kiến thức địa lý địa phương trong dạy học địa lý

Tuỳ từng quốc gia, kiến thức địa lý địa phương được dạy học trong chương trình địa lý ở trường phổ thông là kiến thức địa lý tự nhiên, kinh tế, xã hội của một tỉnh, một bang, một tiểu bang, một vùng hay một khu vực, thậm chí còn nhỏ hơn nữa. Đó là những kiến thức địa lý ở không gian hẹp của một nước nên còn được gọi là địa lý quê hương. Nó có thể được cấu tạo thành một môn học riêng dạy ở một lớp nhất định, thường ở bậc tiểu học. Hoặc nó được tích hợp vào nội dung địa lý các lớp như ở nước ta, kiến thức địa lý địa phương được bố trí thành một chương ở địa lý lớp 9, lớp 12 và được tích lũy dần trong quá trình dạy học các bài học ở các lớp.

Với mục đích phục vụ giáo dục, nội dung địa lý địa phương phải xuất phát từ những yêu cầu giảng dạy và học tập ở trường phổ thông, gắn liền với chương trình và thời gian quy định. Yêu cầu học tập địa lý địa phương đối với học sinh là các em phải có được những kiến thức tối thiểu về địa phương mình đang sinh sống, có khả năng nhận biết, giải thích và phân tích được các hiện tượng địa lý diễn ra ngay tại địa phương.

Địa lý địa phương là một bộ phận và có liên quan mật thiết với địa lý Tổ quốc nên kiến thức địa lý địa phương có vai trò là cơ sở để học sinh nắm kiến thức địa lý Tổ quốc, kiến thức địa lý nói chung. Ngược lại, việc tích hợp kiến thức địa lý địa phương vào dạy học địa lý phổ thông có tác dụng bổ sung kiến thức địa lý địa phương cho các em, từ đó bồi dưỡng tình yêu quê hương đất nước trong mỗi con người.